

Zápisky z konferencie EAZA 2004 v Kolmårdene

Notes from EAZA Conference 2004 in Kolmården

RNDr. Peter Lupták
ZOO Bojnice

CESTA NA SEVER

Bol chladný a veterný septembrový deň. Naša bordová oktávia so štyrmi členmi posádky pribzďuje v prístave hansového mesta Rostock. Na termináli čítame: „*Plavba lode do dánskeho Gedseru s odchodom o 10⁰⁰ je zrušená*“. Od personálu sme zistili, že loď nepremáva pre silnú búrku v Baltickom mori. Najbližšia „možno“ vypláva o dve hodiny. Petr Čolas navrhuje skočiť na dve „hodky“ do miestnej zoo. Po trištvrti hodine krúženia po meste sme ju na Schilling Alea objavili. Chvatne a v podstate v behu sme si ju prezreli, dobre sme pritom zmokli. Ponáhľali sme sa späť do prístavu. Zbytočne. Pred dvanástou oznámili, že najbližšia loď odpláva až o druhej. Ak nevyrazí, tak až o pol štvrtej. Trocha nás to vydesilo, pretože po preplávaní mora nás čakal ešte hodný kus cesty. Alternatíva plaviť sa nekonečných 6 hodín namiesto dvoch, v búrke priamo do švédskeho Trelleborgu, sa nikomu nepáčila. Vleklé čakanie nám spríjemňovali čajky postávajúce pri autách. Keďže sme nemali čo robiť, zabávali sme sa ich fotografovaním, čím sme zabávali ostatných čakajúcich. O druhej sa na naše šťastie už sunieme do útrob Dronning Margrethe, zdravíme kormorány, červeno-biely maják a začíname rozkývanú plavbu s veternými poryvmi a slaným pachom mora na palube. *Severní vítr je krutý...* spomenul som si na jednu pesničku. Rýchlo križujeme uhladené Dánsko na moderný most za Kodaňou a už vstupujeme do Malmö. Na mýte budíme rozruch policajtov, predsa len podivná slovenská značka im veľa nehovorí. Pýtajú sa kam máme namierené. Hovoríme: „Konferencia Kolmården“. Nerozumieme. Až po chvíli mu zaplo: „Aha, kólórden“. Cesty lietadlom majú svoje výhody, no sú len málokedy dobrodružné, jazda autom cez pol kontinentu je preto lepšia. Švédsko nás víta krdľom bernikiel veľkých a farmou na pštrosy a emu pri ceste. Všade na nás pokukuje popod parozie ich národné zvieratá – los. Nadživotné makety losov na reštauráciách, na značkách pri ceste, v obchodoch i na pumpách, na pohľadniciach, upomienkových predmetoch, dokonca kdesi sme zazreli upozornenie na losie safari. Vo Švédsku žije naozaj veľká populácia týchto obrích jeleňov, hovorí sa o počte 350000. Mnohé z nich sú príčinou zrážok, najmä na diaľniciach. Preto sú švédske diaľnice ohradené dvojmetrovým plotom. Cestou stretávame firemné budovy nám dobre známych značiek oveľa častejšie ako ľudské sídla. Kúsok za Norrköpingom, v zátok mora, priamo na pobrežných skalách leží jedna z najznámejších švédskych zoo – Kolmårdens Djurpark.

KOLMÅRDENS DJURPARK

ZOO Kolmården alebo presnejšie Kolmårdens Djurpark vznikol v roku 1965. O záhrade by sa dalo hovoriť veľa, v stručnosti spomeniem len toľko, že ide o skvelo situovanú a peknú zoo, intenzívne v nej využívajú prírodný žulový podklad, trávniky citeľne prosperujú vďaka prímorskej klíme, kolekcia zvierat je tradičná, delfinárrium je kupodivu na kopci, nad zoo prenáva lanovka a súčasťou je i safari. Výbehy sú väčšinou v naturalistickom duchu. Osobne považujem za mimoriadne zdarilé výbehy afrických kopytníkov, vlkov, rosomákov a tigrov sibírskych. Pôsobivé teriárium sme našli v susednom nevelkom zariadení s názvom Tropicarium. Z domácich plemien sme mali možnosť vidieť u nás málo známe roslagenské ovce, švédske farmové kozy, gotlandské králiky, švédske červené škvrnité a bezrohé kravičky a eketorské prasiatka. V poradí 21. výročná konferencia EAZA prebiehala hneď pri zoo, v hoteli Vildmarks, ktorý ma zaujal niektorými priestormi v africkom štýle, hoci v zvláštnej kombinácii so švédskymi prvkami, ako napríklad parozím losov na stenách a svietidlách. Miestnosti konferencie nemali tradičné čísla, ale mená ako Tigre, Slony, Mrože, Antilopy, Žirafy, Zebry či Delfíny. Konferencie sa zúčastnilo okolo 450 ľudí.

1. PLENÁRNE ZASADNUTIE – ZAHÁJENIE KONFERENCIE

Prvé plenárne zasadnutie konferencie zahájil riaditeľ kolmårdenskej zoo Magnus Nilsson, za ním pokračovali predstavitelia exekutívy EAZA. Prejavý Bengta Holsta, Koena Brouwera a Berta de Boera zhodnotili predchádzajúce obdobie, rozoberali súčasný vývoj a smerovanie a detailnejšie pohovorili o hlavných cieľoch konferencie i práci EAZA v blízkej budúcnosti. Skonštatovalo sa napríklad, že súčasný vývoj v počte programov EEP a ESB skončil na 154 a 144. K posledným druhom zaradeným do ESB patrí napríklad *Geochelone radiata*, *Casuarus casuaris* či *Leopardus tigrinus*, z EEP napríklad *Panthera pardus japonensis*, *Pteronura brasiliensis* či *Loris tardigradus nordicus* a ďalšie.

2. PLENÁRNE ZASADNUTIE – ZÁCHRANA KORYTNAČIEK NIE JE DRAHÁ!

Druhé plenárne zasadnutie bolo venované vyhláseniu novej kampane EAZA „Shellshock“. Napriek tomu, že pôvodne sa ohlasovala kampaň venovaná európskym ohrozeným šelmám, otvorená bola kampaň pre ohrozené a v tichosti vymierajúce korytnačky. Na úvod nás s príčinami kritického stavu korytnačiek upozornil Anders Rhodin, špecializovaný pracovník IUCN na ochranu korytnačiek. Premietal desivé snímky o skladištiach plných debien s korytnačkami, o spotrebe 30 000 jedincov denne a 10,3 milióna zabitých korytnačkách ročne. Podľa jeho slov istá nádej jestvuje, pretože vznikol rad organizácií a nadácií na záchranu týchto starobylých plazov (napr. Chelonian Research Foundation, Turtle Survival Alliance, Turtle Conservation Fund). Ako ukázkový príklad pomoci zo strany zoo uviedol nemecký Münster, kde založili Medzinárodné centrum na ochranu korytnačiek. Po ňom nasledoval Shi Haitao - vedúci katedry biológie na Univerzite v Hainane. Švédsko mu pripadá studené ako Antarktída, pretože hneď po príchode prechladol. Vo svojej ufuľnanej prednáške hovoril o obchode s korytnačkami v Číne a ich ochrane v tejto najľudnatejšej krajine. Čína je najväčší konzument a dovozca tejto komodity, podľa čínskych povier vraj mäso korytnačky dodáva zdravie a zabezpečí dlhý život. Konzumácia korytnačiek je v Číne tradícia stará viac ako 6800 rokov. S poľutovaním musel povedať, že v Číne je len jedna korytnačia rezervácia, ostatné nie sú zatiaľ v pláne. Potom mi jeho reč pripadala ako nekonečný zoznam proklamácií a vymenovávanie toho, čo všetko by sa malo urobiť. Chýbalo niečo o tom, čo sa už urobilo. Nuž Čína je zložitá. Okrem iného hovoril o potrebe praktického určovacieho kľúča bez nepoužiteľných anatomických charakteristík. V taxonómii tejto skupiny je veľa konfúzií a u 90% druhov nemáme ekologické dáta. Čo je pochopiteľný nedostatok pre ochranárske stratégie. Pochválil sa prvým prípadom udelenia pokuty pri zaistení obchodníka s 36 exemplármi *Manouria impressa* na Hainane. Kšeftár utŕžil pokutu 93 000 dolárov. Podrobnosti o kampani dostali všetky inštitúcie v rozsiahlom EAZA balíku. Ešte vystúpil Kevin Bulley z Chestru. Poznamenal, že nastal čas upriamiť našu pozornosť nielen na „orsrstené“ zvieratá, čím trocha narážal na predchádzajúce kampane a vyjadril presvedčenie o potrebe výjdenia z tieňa aj so „šupinatými“ tvormi. ZOO v Münsteri prezentovalo svoje projekty na záchranných chovoch *Chelodina mccordi*, *Cuora zhoui*, *Cuora trifasciata*, *C. aurocapitata* či *Geoclemmys hamiltonii*. Hans Dieter Philippen zastupoval súkromných európskych chovateľov, ktorých príspevok k úspešnému zachraňovaniu korytnačiek nie je zanedbateľný. Dokonca si títo chovatelia píšu manuály, plemenné knihy a spravujú vlastné korytnačie webstránky. Z 265 druhov chovajú až 186, z nich 67% rozmnožili. Kampaň zastrešuje 36 vybraných najohrozenejších druhov v troch kategóriách. Peniaze z kampane pôjdu na ochranárske projekty druhov v najkritickejšom stave. Snáď tomu napomôže väčší sortiment reklamných predmetov a súťaž o najlepší edukačný program. Záchrana korytnačiek nie je drahá!

3. PLENÁRNE ZASADNUTIE – ZIMS – BE PART OF IT!

Ako je známe, myšlienka o ZIMSe skrsla vo Viedni na zasadnutí WAZA. Vtedy to bol skok do tmy a začali sa zháňať financie. O tom, že ZIMS má budúcnosť prišli prednášať viacerí účastníci. Najprv Sandra Silinski zo ZOO Salzburg podala veterinárnu perspektívu, po nej Kristine Leus z Antwerp pohľad cez EEP koordinátora a Ulrike Rademacher zo Stuttgartu cez zoo-registrátora. Registrované zviera bude mať celoživotné ID, mali by tu byť aj synonymá, kompletný veterinárny servis aktualizovaný v reálnom čase,... Najkonzistentnejší bol prejav Syeda Hassana, pána s indickým resp. pakistanským lookom, pracovníka ISISu. Jeho široko koncipovaný príspevok hodnotil 30 rokov činnosti so 600 členmi v 70 krajinách. ZIMS definoval ako globálny, aktuálny, presný informačný systém zoologického manažmentu s jednotnými a prepojenými informáciami a s ľahko použiteľným webovým portálom. Heslom vývojárov je „Easy to use“. Mal by slúžiť všetkým pracovníkom, nielen vrcholovému manažmentu a mal by byť platformou pre diskusné fóra všetkých úrovní. V takejto americkej megainštitúcii už pracujú aj na odhadoch úspor, ktoré prinesie táto technológia. Ide rádovo o 30 až 50 miliónov dolárov. Svojou multifunkčnosťou sa stane užitočným pre regionálne asociácie, nástrojom výkonných riaditeľov (pýtam sa - nestradá sa kontakt so zamestnancami?), koordinátori plemenných kníh by získali viac času na spracovávanie dát, edukátori viac noviniek, ošetrovatelia cenné informácie od kolegov, a tak ďalej. Momentálne pracuje okolo 500 ľudí na prvých prototypoch s najvyšším systémom webovského encryptingu, v polovici roku 2006 sa plánuje testovacia verzia. Jedna správa domov – najbližších 7 rokov neporastie členský príspevok! Duncan Bolton z EADISC podotkol pre amerických kolegov, že Európa sa na vstup pripravuje a vyzval členov EAZA aby sa vyjadrili teraz. Opravy potom budú drahé.

4. PLENÁRNE ZASADNUTIE – EAZA KAMPANE

V tomto plenárnom zasadnutí vystúpil Bryan Carroll s novinkami v kampani Bushmeat. Je tragédiou tejto doby, že pokrok, žiaľ musel to tak konštatovať, nenastáva. Africké ľudopy možno neprežijú najbližších 50 rokov. Kampaň Bushmeat sa od prvopočiatku zmenila na politickú kampaň. Mne sa zdalo, že Bryanove slová: „*Kto to urobí, ak nie my?*“ a bezmocnosť v jeho očiach mi v poloprázdnom auditóriu potvrdili, že situácia je tak zúfalá, že niet miesta pre optimizmus. Väčšia nádej vyplynula z úspechov v kampaniach Rainforest a Tiger. Zvlášť posledne menovaná bola mimoriadne úspešná. Možno je to charizmou tigrov, každopádne pri oficiálnom uzatváraní kampane bolo zozbieraných 663853 Eur. Oproti vytýčeným 250000 na začiatku kampane je to fantastické. Sarah Christie so svojimi spolupracovníčkami dostala od Kena Brouwera kyticu kvetov, čo bolo milé gesto organizátorov. Súťaže o najväčší príspevok mi pripadali opäť o tom, že sa tleska tým, čo na to majú. Ináč povedané ocenenia zožali bohaté zoo.

5. PLENÁRNE ZASADNUTIE – ETIKA V ZOO

Posledné plenárne zasadnutie bolo o etických otázkach v zoo, úvod podal Christ West zo Zoological Society London, ďalšie témy boli o potrebách zvierat (B. de Boer), leteckej doprave zvierat (A. MacDonald), používaní zvierat na demonštračné účely (E. Ruivo) a o výskume v zoo (G. McGregor Reid)

FELID TAG

Zasadnutie tohto TAGu sa začalo diskusiou Gregoryho Bretona o potrebe monitoringu jaguarundi a angolských levov. Do práce s jaguarundi sa nikto nehrnul, nedostatok samíc, neodporúčanosť druhu tomu dosť napomáhali. Rovnaká situácia je s mačkou piesočnou (*Felis margarita*), ktorá sa tiež ľahšie množí a preto o jej monitorovanie nie je tiež veľký nátlak. Leopard obľáčkový sa rozmnožuje iba v súkromných rukách (Thrigby). Tanya Aržanová z Moskvy referovala o 80 % mortalite mláďat manulov, podľa jej slov „hynú ako muchy“. Z jej príspevku vyplynulo, že už ďalej veľmi nechce byť koordinátorkou tohto náročného druhu. Status v prírode je pre tento taxón neznámy, podľa nej by manul mal byť v EEP. Myslím, že by si to manul naozaj zaslúžil! Sarah Christie informovala všetkých, že jej doterajší enormný zápal bude musieť trochu pribrzdiť, pretože už nebude mať toľko času ako predtým. Nastúpila totiž do novej pracovnej pozície v Zoological Society London. Chovatelia tigrov v Rusku vyvíjajú iniciatívu vzniku autonómnych podprogramov, pretože mnohé ruské zoo chovajú z prírody odchytené alebo F1 generáciu týchto zvierat a pri spolupráci s EAZA mávajú občas ťažkosti. Alex Sliwa je tým človekom, čo postupne preberie hlavné opraty komisie a práce po Sarah. Zreferoval o prvom prehľade EAZA Felid TAG Collection Survey. Už tradične vysvitlo, že veľkým druhom mačkovitých šeliem sa venuje väčšia pozornosť 61-64%, stredným okolo 20-24%, malým len 15-16%. Nepresnosti vznikli vďaka neúplnosti podkladov a preto, že do ISISu prispieva iba 85% EAZA členov. Počty gepardov klesli z 324 na 198, africké levy klesli z 561 na 404, ázijské levy zas narástli (29-72), poklesli i niektoré menšie druhy - rys ostrovid (365-162), ocelot (120-56). Mačka čiernonohá napr. z 15 na 6, ončila zo 17 na 10, mačka červenoškrvná z 22 na 19. Trendom je mať väčšie druhy a menej väčších výbehov. Thierry Jardin, koordinátor EEP leopardov cejlónskych, naznačil potrebu chovateľských smerníc, v 2003 chovalo tento poddruh 16 inštitúcií. Pochválil sa sponzorským príspevkom pre Zoo Colombo. Privítal by ďalších chovateľov. Pokiaľ ide o stav v prírode, stále pretrváva problém pytláckenia týchto šeliem. V otázke reintrodukcie bol prekvapivo optimistický, verí, že by to fungovalo, pretože adaptabilita leoparda vo všeobecnosti je veľmi vysoká. Indigo Sanchez pojednal v krátkosti o ďalších snahách o rozmnoženie pár jedincov rysov španielskych, tentoraz aj s podporou politických kruhov. V konzervátorskej práci pre amurské leopardy poskytujú zoologické záhrady až 58% finančných prostriedkov (AZA, WCS, EAZA). Dozvedeli sme sa o vzniku organizácie ALTA, Amur Leopard and Tiger Alliance. Bohužiaľ, v poslednej dobe sa vie o 7 zistených kožiach leopardov amurských. Aktivisti úspešnej akcie Tiger and Leopard Day majú viditeľne silný lobing, pretože budú mať vydelenú až 1 hodinu v ruskej dume (parlamente).

OWM TAG

Neil Bemment viedol tento TAG v solídnom tempe. Skonštatoval, že väčšina programov ide tzv. „dole vodou“, pretože stále viac vyvstáva otázka ako legálne zabezpečiť nové zvieratá. Informoval, že programu EEP pre mačiaky Rolowayove sa ujal Pierre Moisson z Mulhouse. Nasledoval prehľad stavov mačiakov, ktorý ale podrobnejšie rozoberal Guenon TAG. Werner Kaumanns navrhol uvádzať pri stavoch samíc aj poznámku o počte reprodukčných samíc. Počet skonfiškovaných drilov v Nigérii neustále rastie. Ďalší príspevok mala Vicky Melfi z výskumného oddelenia Zoo Paington. Zaoberala sa výskumom správania makakov chocholáčych v pánskej

skupine. Zistila, že sú menej sociálne a viac aktívne ako v normálnej chovnej skupine. Dlhodobou študuje vplyv dospelého samca na správanie skupiny. Dospelé samce sú menej aktívne, aktivita ostatných členov skupiny je za prítomnosti samca nižšia. Tiež sa venovala výžive, analyzovala príjem energie a ešte sa venuje vplyvu antikoncepcie a zvlášť hľadá odpoveď na otázku, čo ovplyvňuje veľkosť zdurenín samíc. Potvrdila sa stará pravda, že dôležitejšia je veľkosť vnútorného priestoru primátov, zistila, že ak majú voľbu trávia vnútri 44%. Tu sú dôležité potom substráty, počty kŕmení a odporučila čo najväčší enrichment. Anglickí kolegovia naznačili problém s ich veterinárnymi autoritami a snažili sa odpovedať na otázku etického riešenia zoonóz a viróz, napr. HIV u drilov. Bude sa eradikovať v kaptívnej populácii? Werner Kaumanns sa svojou bradou snaží imitovať objekt svojho záujmu – makaky vanderu. Keďže má vlastné skúsenosti z terénu, zhodnotil status, habitaty a druh charakterizoval ako solitaristický, samce sú od skupiny často na kilometre ďaleko, monitorujú iné skupiny. Achim Winkler si myslí, že 6 chovateľov gueréz kráľovských (*Colobus polykomos*) je dosť na založenie plemennej knihy. Výskum langurov dukov v Kolíne jednoznačne potvrdil, že tieto vyberavé opice neakceptujú žiadne horšie listy (po zmrazení). Trochu kritizoval vlastné kŕmenie, vo Vietname duky žerú takmer 100% listovej potravy. Čím viac druhov potravy dostanú naraz, tým viac zožerú. Ďalej padla celkom vecná poznámka, či majú význam také EEP, ktoré majú jediného chovateľa so 6 zvieratami ako je práve pre langura duk. Frank Rietkerk odtušil, že niektoré zoo množia *Trachypitecus auratus* ako králiky. Mne to pripadalo riadne pritiahnuté za vlasy. Pripomenula sa jedna dôležitá vec, že ESB oprávňuje koordinátora navrhovať, kým EEP iba odporúčať. Táto faktická pripomienka je veľmi zásadná a nie som si istý, či všetci koordinátori o nej vedia.

GUENON TAG a GELADA EEP

Graham Cattlow síce slávil 50tku, ale opäť to organizačne zaškripalo. Vymedzený čas 1 hodiny vyčerpá po 25 minútach, potom sa nedialo vôbec nič, buď bolo ticho alebo sa obaja koordinátori len tak bavili o niečom úplne inom. V podstate sa čakalo na nabehnutie druhej hodiny, kedy mohol začať druhý referujúci, presne podľa programu. Mnohodruhový EEP pre mačiakky (Guenon EEP) sa rozpadol, vznikli menšie podskupiny – *Cercopithecus diana diana*, *C. lhoesti*, *C. hamlyni* – tie ostali G. Cattlowovi, neprítomný Pierre Moisson prevzal *Cercopithecus diana roloway*. Okrem uvádzania stavov stojí za zmienku iniciatíva Zoo Edinburgh s projektom v štáte Rwanda. V spolupráci s Royal Zoological Society of Scotland a s niektorými americkými univerzitami skúmajú možnosti, ako riešiť množstvo konfiškovaných mačiakov horských (*C. lhoesti*) v DR Kongo, sústredených pár kilometrov od Rwandy. Rysuje sa istá možnosť fúzie EEP a SSP, tak, aby sa niečo spravilo spoločnými silami. Achim Johann po pánovi Cattlowovi viditeľne hviezdil, pretože jeho referát bol konzistentný, poctivo pripravený a podrobný. Na paviány dželada je na čakačke mnoho záhrad, v samčích skupinách sa vyskytol neuhodnutý neskorého odhalenia zranení po uhryznutí. Navyše samce vo všeobecnosti hynú skôr ako samice. Zoo Rheine a Zoo Stuttgart majú naozaj obrie skupiny. Okrem klasickej poctivej demografie sa venoval aj smerniciam chovu, aspektom habituácie a expozíciám pre dželady. Pri počúvaní ma stále viac premáhal pocit, a to nielen na tejto schôdzi, že manažovanie týchto našich mini-subpopulácií je práca s materiálom, ktorý sa stále horšie dopĺňa alebo sa nedopĺňa vôbec, a teda zákonite je to cesta slepá, umelo vydržovaná. Napriek tomuto dojmu je potrebná, lebo je to v mnohých prípadoch cesta jediná. Väčší zmysel a priority vidím v priamej podpore in situ projektov v akejkol'vek forme. Ako náplast' za nepripravenosť šéfa Guenon TAGu som bral diapásmo zoologičky z Krakova o návšteve biotopov paviánov dželada v pohorí Simien v Etiópii. V tejto oblasti strávila mesiac. Čosi nám povedala o zvláštnostiach afroalpínskej zóny. Jediný etiópsky druh, ktorý sa nebojí ľudí, je pavián dželada. Na vlastné oči videla likvidáciu pôvodných lesov, najmä v Gaderi. Jej americká priateľka údajne pri Lake Chamo v pohorí Bale nevidela žiadne dželady. Sotva aj mohla, pretože tam nežijú. Nasledovali pôsobivé obrázky Ras Dashanu, lobéliových vysokohorských planín, paviánov dželada, údajne Menelikovho poddruhu bushbocka (mne sa zdalo, že ide o antilopku skalnú (*Oreotragus oreotragus*) skáloleza). Medosavku (*Nectarinia*) označila pre zmenu iba ako „nejakého vtáka“. Etiópia nie je veľmi bezpečná, preto ju navštívi ledva 2000 turistov ročne. Achim skonštatoval, že o genetickej odlíšivosti oboch poddruhových dželád nemáme žiadne seriózne údaje, rovnako chýbajú morfologické dáta. Dokonca sa mu zdá, že dželady vo filmoch majú akosi tmavšie tváre. O tom, či je to následok chovu, klimatických podmienok sa ďalej už nešpekulovalo.

WAPCA

O programe ochrany ohrozených primátov v Ghane prišla priamo z Afriky porozprávať lokálna koordinátorka projektu WAPCA – Julia Trilmich. Šarmantná mladá žena pevnejšej postavy sa s úsmevom a nekonečným entuziazmom zafrikanizovanej duše pustila do hodnotenia

predchádzajúceho obdobia a aktivitách v Ghane. V tejto západoafrickej krajine pracuje od roku 2002, v roku 2004 rozšírila pole svojej pôsobnosti aj do Pobrežia Slonoviny. Celá jej konzervátorská práca sa odohrávala v ZOO Accra a v národnom parku Ankasa. Tento národný park má rozlohu 509 km² a vznikol v roku 1976. Jeho hlavným poslaním je ochrana pôvodného západoafrického pralesa s miestnymi ohrozenými druhmi. Nevýhodou tohto parku je, že leží pri hlavnej ceste a okolo neho nie je žiadna pufová zóna. Čo má za následok, že vnútri parku je stále prítomné pytliactvo, predovšetkým opíc a malých kopytníkov. Ghana je na tom pokiaľ ide o zachovanosť pôvodného pralesa veľmi zle, radí sa k najzničenejším krajinám sveta. Nenávratne vymizlo až 80% lesov. Ďalej je možné tvrdiť, že mimo chránených území nežije takmer nijaké spoločenstvo cicavcov a všade v týchto oblastiach už vymreli. Neustálym a vypuklým problémom je bushmeat, popularita „divokého“ mäsa u Ghančanov, ktoré je navyše lacnejšie, je na výslni. Suma spotreby 384 ton mäsa v hodnote 3,5 milióna dolárov za rok hovorí sama za seba. Projekt WAPCA financuje okrem iného aj protipytliacke jednotky, každú úspešnú hliadku motivuje odmenou. Snaží sa vybudovať turistické chodníky a ubytovňu a jej pracovníci učia zvier chodiť na niektoré miesta, aby sa dali pozorovať. Miestnych farmárov učia chovať slimáky, pestovať bambus a vyrábať suveníry, všetko aktivity obživy nahradzujúce predchádzajúci zdroj príjmov – lov. V prístupe musia byť veľmi opatrní, hlavne domorodcov nesmú poučovať, pokúšajú sa ich skôr vtiahnuť do problematiky a zaujať (najmä deti). Zoo v hlavnom meste Accra má návštevnosť 70000 ľudí a po futbalovom štadióne je na 2. mieste v popularite občanov. Julia usporiadala spolu s vedením zoo súťaž pre deti v kreslení, zabezpečila, aby každý druh v zoo mal svoju informačnú cedulku, vydala leták o ohrozených primátoch, zorganizovala školenie o chove sarančiat a traja ošetrovatelia zvierat boli vyslaní za podpory WAZA na odbornú stáž do anglických zoo. Pri zoo je zriadené centrum pre ohrozené primáty, kde je niekoľko potenciálnych jedincov pre EEP. Potom nasledovala tvrdá skúsenosť o africkej realite, ktorú nadobudla počas svojho dlhodobého pobytu. Zistila, že vysvetľovanie krízy o bushmeate, hovorenie o nebezpečí vyhynutia druhov a ich ochrane je pre miestne obyvateľstvo úplne zbytočné. Jedine nenásilná forma a zainteresovanie formou ekonomického profitu je možná cesta. Po zoo rozvesila informačné panely o projekte WAPCA. Podpísanie zmluvy o chove ohrozených druhov v zoo trvalo s úradom Wildlife Division celé dva roky! Logo s opicou na jej projektovom aute vyvoláva u miestnych obyvateľov rôzne asociácie a posmešky. Hovoria, že len niekto šibnutý môže mať na aute opicu. Tu vidíme peknú ukážku aké miesto zastávajú opice, resp. zvieratá v ich hodnotovom systéme. Kým sa toto nezmení, nemáme šance na progres. Bývalý riaditeľ ZOO Mulhouse, Jean Marc Lernould, podnikol v rámci svojich súčasných aktivít výpravu do Pobrežia Slonoviny. Dozvedeli sme sa fantastickú správu, že v novembri 2003 objavil jeho tím na jednej odľahlej lokalite pravdepodobne celú populáciu guerézy Waldronovej (*Ptilocolobus badius waldroneae*), ktorú pred pár rokmi svetové organizácie a periodiká označili za prvú oficiálne potvrdenú, človekom vyhubenú formu cicavca v 20. storočí. Spôsoby pomoci ghanskej ochrany prírody môžu byť rôzne. Zoo môžu pomôcť nákupom a predajom ghanských šperkov vo svojich zoo-predajniach. Mnohé západoafrické pralesy dnes, žiaľ, už iba zívajú prázdnotou. Prázdne pralesy však môžu byť osídlené pôvodnou faunou sekundárne, okrem iného aj jedincami z chovu v zoo. Ako sa stala ZOO Accra známejšou, začali do nej ľudia nosiť spústy rôznych opíc, medzi nimi aj tie najohrozenejšie (*Cercopithecus roloway*, *Cercocebus atys lunulatus*, *Cercopithecus erythrotis*, a i.). Julia určite vďaka svojej charizme dosiahla pokroky v tom, že s ňou vôbec rokovali veľké ťažiarne spoločnosti. Kupodivu si títo najväčší deštruktori afrických pralesov zriaďujú vlastné environmentálne oddelenia. Ide o skrytý alibizmus alebo o náznak posunu myslenia?

ELEPHANT TAG

Sloní TAG bol bohato zastúpený rôznymi zoológickými záhradami. Okrem iného sa debatovalo o výsledkoch EAZA dotazníku, kde sa zisťovali rozmanité ukazovatele od spôsobu chovu (kontaktnosť), koľko sa kde chová samíc alebo samcov, po koľko kusov až po čas ako dlho cez deň majú prístup slony do vonkajšieho výbehu. Tak napríklad v lete vyšiel európsky priemer 11 hodín, zimný 5 hodín, 12 inštitúcií umožňuje slonom výber a 24 hodinový prístup do vonkajšieho priestoru. U afrických slonov uviedlo 46% zoo chov bez samca, u ázijských slonov 53%. Ďalej sme sa dozvedeli o najnovších správach o herpes vírusoch, náhlejši smrti 2 samíc v priebehu 2 dní v Givskude v Dánsku. Zoo Poznaň prezentovala projekt nového grandiózneho pavilónu slonov. V rámci príprav navštívili 7 lepších pavilónov v Európe, nafotili archív 4000 fotografií technických detailov. Výbeh by mal mať 2,5 ha a stojisko 1400 m². Na záver nám premietli kolegovia z Hannoveru a Rotterdamu videonahrávky z pôrodov.

BEAR TAG

Medvedí TAG viedla po novom José Koková. Najprv boli koordinátormi predstavené jednotlivé druhy. U medvedov pyskatých sa skonštatoval tradičný problém malej populácie (13.13, 7 zoo), veľkého inbrídingu a hybridizácie dvoch poddruhov. Nová krv a možno jedince z AZA regiónu by situáciu vylepšilo. Medvede okuliarnaté sú o čosi početnejšie zastúpené (23 zoo), ich pôrodnosť je veľmi nízka. Medved' ušatý sa vyznačuje v celosvetovom merítku stabilnou populáciou 122 ks v 41 zoo (v EAZA je to 25 zoo – 79 ks). Nejaké zvieratá sa nachádzajú v Rumunsku, tam však viazne komunikácia. Medved' malajský – veľa zvierat je extrémne obéznych, posledne uhynulo mnoho starších samíc, v rokoch 1982-2002 poklesol pochopiteľne počet dovozov, klesol počet s neznámym pôvodom i počet celkový. Medved' hnedý má novú plemennú knihu aj na CD. Stav *Ursus arctos arctos* sú 493/174, iné rasy tiež nie sú málopočetné. Medved' biely a jeho svetová plemenná kniha bola rozsiahle okomentovaná, veľa informácií sa týkalo aj in situ problémov.

EQUID TAG

Odborná skupina pre koňovité priniesla množstvo informácií. Najprv Achim Winkler informoval o rozdelení niektorých taxónov a rozšírení počtu koordinátorov. Nasledovali krátke reporty koordinátorov za zebry bezhrivé (50 ks v EAZA), zebry Hartmannovej – tento vzácny druh sa chová iba v 17 európskych zoo, potrební sú noví chovatelia samčích skupín a aj nové chovné stáda tak, aby sa celkový počet európskej populácie navýšil. Dostali sme informáciu o smerniciach na chov samčích skupín zebry Grévyho. V prepracovanom príspevku o somálskych osloch sme sa dozvedeli o údajných dovozoch niekoľkých jedincov do Izraela. Veľa úsilia sa vyvíja na zistenie súčasných počtov tohto vzácného kopytníka v prírode. Priebežné čísla sú katastrofálne – Somálsko 10, Etiópia <160, v štáte Eritrea je zatiaľ k dispozícii iba odhad denzity 40/100 km². Najbližší projekt sa má venovať monitoringu v tejto krajine a edukácii miestnej komunity. Hlavným problémom projektu je nedostatok financií. V Kolíne spojili dvoch samcov so samcami zebry Grévyho. Nová koordinátorka kulanov - Anna Mekarska z Krakova sa pripravila precízne, predložila prehľad chovov, demografiu. V turkménskej rezervácii Badchyz žilo v roku 1996 asi 5000 kulanov, v roku 2000 iba 300 a v roku 2002 ich bolo 585. Kiang sa už nemonitoruje, pretože nie je ohrozeným taxónom. Stefan Herring Hagenbeck si zobral na starosť prevažne západoeurópske chovy onagerov (68 ks), demografiu mal solídne spracovanú. Referoval o nemeckom páre výskumníkov v iránskych rezerváciách, kde podľa ich správ je situácia stabilná, najmä v Bahran e Gour a v Tourane.

PROSIMIAN TAG

Skupina o poloopiáciach začala vystúpením Christopa Schwitzera, ktorý len pred pár dňami priletel z Madagaskaru. Ako spolukoordinátor lemurov vari v EEP skonštatoval, že tento druh lemura je najpopulárnejší a asi najkrajší, pretože ho chová až 126 inštitúcií. Okrem iného hovoril o jedinej samičej skupine v Amersfoorte, na čo ho pohotovo poopravil Tomáš Peš, že ešte aj Lešná má takú skupinu. Načrtol aj problém nejasnej taxonómie tohto lemura a ich rozšírenia. Niektorí by tam mal zájsť a urobiť základný výskum. O čosi lepšia je situácia v prírode s červenými varikami, hustoty populácií čiernobielych sú nižšie. Parížska zoo vymenila s Tsimbazaza Zoo nejaké jedince poddruhu *subcincta*. Christoph upozornil aj na anglickú verziu svojej PhD práce o tomto druhu. Nefunkčný koordinátor lemurov tmavých bude vyzvaný listom. Je nevyhnutné, aby sa v tomto druhu pokračovalo (rovnako nefunguje ISB). Koordinácia *Eulemur macaco flavifrons* zatiaľ neexistuje. Lemury červenobruché zaznamenávajú zlepšenie situácie, populácia rastie, detto šance získania jedincov novými chovateľmi. Dokonca padla výzva, aby sa prihlásili noví chovatelia, zvieratá sú k dispozícii. Viac členov programu bude mať väčší zmysel pre tento zaujímavý taxón. Druh je možné chovať v kombinovaných expozíciách napr. s rodom *Hapalemur*. Americké zoo ukončili chov tohto druhu, rovnako aj chov lemura korunkatého. O osobitnej jazernej forme *Hapalemur griseus alaotrensis* sme sa dozvedeli zo separátu Dominica Wormella z Jersey. Dúfame, že madagaskarské úrady vyhlásia najneskôr do 2 rokov územie týchto trstinových lemurov za chránené. V chove lorisov (*Loris sp.*) nastal pokles záujmu. Odchodom Simone de Vries skončil aj monitoring rodu *Microcebus*, nad ďalším monitoringom malých madagaskarských foriem uvažuje Zoo Plzeň. Lemury kata sa nachádzajú v 112 inštitúciách. Zaujímavým osviežením komisie bolo pojednanie o poslednej nečakanej ponuke 1.1 *Daubentonia madagascariensis*. Ponuka prišla náhle, pretože zoo má vážne technické problémy, sám som videl počas mojej júlovej návštevy, že niektoré časti zoo sa uzavreli pre rozpadávanie umelých betónových skál. Údajne táto ponuka nebola konzultovaná z Jersey a boli sme ubezpečení (najmä tí, čo nebodaj začali o čomsi uvažovať), že pôjdu do Edinburghu. Rovnako ako v starosvetskej komisii primátov aj tu bolo veľa šumu ohľadom EEP v dvoch zoo. V celej Európe je iba 7.6 jedincov aye-aye. V Katare údajne

postavil miestny šejk zariadenie na chov aye-aye za 50000 dolárov pre jedince z Tsimbazaza Zoo. Radoslaw Ratajczak predstavil plemennú knihu pre druh *Nycticebus pygmaeus*. Veľmi zaujímavé boli vznikajúce úvahy o novom EEP pre sifaky (*Propithecus verreauxi coronatus*). Chovajú sa už v 5 zoo a ide o kriticky ohrozený poddruh. Na záver nasledovala prednáška Christoph Schwitzera o objekte jeho výskumu na Madagaskare. Prednášku začal slovami o tom, ako sa zamiloval do jednej modrookej blondínky. Toto modrooke stvorenie nebolo nič iné ako lemur modrooký (*Eulemur macaco flavifrons*). Ich počet v prírode sa odhaduje na cca. 1000 jedincov žijúcich na ploche okolo 2700 km² na severozápadnom výbežku ostrova. Hlavnými ekologickými hrozbami sú tu požiare a erózia. Dozvedeli sme sa o konzorciu AEECL, ktoré podporujú WCS (Wildlife Conservation Society) a CI (Conservation International). Christoph začal jeden z prvých terénnych výskumov, v súčasnosti sa snaží postaviť malú stanicu pre dlhodobý výskum v Sahamalaza Bay. Pochválil sa novým projektovým autom a člnom. V dlhodobom aspekte začali tri výskumné úlohy: 1. Cytogenetika a sociobiológia, 2. Parazitológia a 3. Potravná ekológia. V ex situ podmienkach (v zoo) sa dnes eviduje 35 jedincov (r. 2002). Stačí sa len prihlásiť do konzorcia a môžete priamo podporiť in situ aktivity, o ktorých zmysle nemá význam pochybovať.

PREZENTÁCIE

Počas konferencie odznelo v rôznych časoch viacero zaujímavých prednášok. Dominic Wormell z Jersey mal pútavú a dobre pripravenú prednášku o tamarínoch dvojfarebných (*Saguinus bicolor*). Autor aktívne pracuje medzi Jersey a Brazíliou. Druh sa stal kriticky ohrozeným, prežíva len na 7500 km² veľkom území. O ich systematike a rozšírení máme vedomosti pomerne primerané, o ekológii sa nevie takmer nič. Rápidna deštrukcia habitatov v strednej Amazónii je hlavnou príčinou poklesu jeho stavov. Zaujímavou bola poznámka o mestských minipopuláciách v Manause (napočítali ich 72). Prekvapivo ich ohrozujú bezdomovci, ktorí s obľubou vnikajú do okrajových lesov pri mestách a priamo ich ohrozujú. Vážnym konkurentom je najrozšírejší druh tamarína – *Saguinus midas*. Coleira, ako sa po brazílsky tento primát volá, má pri chove v zajatí viacero problémov, častá je krivica, máva viac kortisolu v moči v zimnom období a silne podlieha stresu. Andrew Kitchener zo Škótskeho národného múzea skúma kosti uhynutých zoo-jedincov a hľadá rôzne patologické anomálie. Časté patológie na kostiach napr. u medveďov alebo tigrov vo vyššom veku odstraňujú v niektorých zoo prevenciou formou kŕmenia na stĺpoch. Tigre nútené šplhať sa za sústom, musia namáhať svoj kostrový aparát. U takýchto jedincov sa ani vo vyššom veku nenašli žiadne abnormality kostí. Vážna téma nasledovala v prednáške Jaya Gedira z Calgary Zoo, ktorý sa venoval reintrodukcii a pripravenosti inštitúcií na takýto náročný proces. Poznamenal, že len 11% reintrodukčných programov bolo úspešných. Príčinou stroskotania mnohých bola nedostatočná príprava, málo vedeckých podkladov a výskumov. V jeho zoo sa nachádza databáza informácií. Zatiaľ sa reintrodukčné snahy týkali 160 druhov vtákov a 80 druhov cicavcov. Nick Lindsay hovoril o 99% poklese všetkých 3 druhov indických supov (*Gyps bengalensis*, *G. indicus*, *G. tenuirostris*). Rozvíja sa South Asia Vulture Recovery Program, ktorého cieľom je mať 25 párov z každého druhu a o 10 rokov začať s ich vypúšťaním.

ZÁVER

Rozlúčka s konferenciou prebehla na originálnom mieste v meste Norrköping. Keďže ide o priemyselné mesto, odohrávala sa v priestoroch starej bývalej továrne. Ako čerešňa na torte padlo účastníkom vystúpenie skupiny ABBA. Dvojníkom to išlo rovnako dobre ako naozajstným členom legendarnej skupiny.

Texty k fotkám:

1. Pre nás nezvyčajná cestná značka (foto: Peter Lupták)
2. Sob arktický (Rangifer tarandus) v Zoo Kolmarden (foto: Peter Lupták)
3. Skalnatý výbeh medveďov bielych (*Thalartos maritimus*) v Zoo Kolmarden (foto: Peter Lupták)
4. Irbis (*Panthera uncia*) v jihlavskej zoo (foto: Peter Lupták)

Summary:

The article presents notes of the author from the 21st EAZA Annual Conference held in Kolmarden, Sweden. Kolmardens Djurpark belong to the most popular zoos in Sweden. The paper is divided into the following parts: Journey to North, Zoo Kolmarden, Plenary Sessions (I-V., Shellshock Campaign, ZIMS, Zoo Ethics, other campaigns), personal reports from TAGs (Felid, OWM, Guenon and Gelada EEP, WAPCA, Elephant, Bear, Equid, Prosimian) and finally about selected

presentations. The special attention is devoted to lecture of Julia Trilmich about primate conservation in Ghana and Ivory Coast and role of the WAPCA association.